
Posvetovanja

Mednarodna znanstvena konferenca Evropská velkoměsta za II. světové války / European Cities during the World War II. Praga, 11.-12. oktober 2005

V češko glavno mesto Prago, eno redkih velikih evropskih celinskih mest, ki v drugi svetovni vojni ni izkusilo vojaške okupacije, saj ga je nemška država obvladovala vključenega v Češko-moravski protektorat že pred izbruhom vojne, so v obležitev zdaj že častitljive obletnice konca druge svetovne vojne povabili zgodovinarje, ki se ukvarjajo z zgodovino mest v tem zgodovine tako polnem času šestih let. Konferenca je potekala v organizaciji Arhiva glavnega mesta Praga, Inštituta za kulturo in zgodovino Nemcev v Vzhodni Evropi iz Düsseldorfa ter Inštituta za mednarodne študije Fakultete družbenih ved Karlove univerze. V palači Clam-Gallas v središču mesta, sedežu omenjenega arhiva, se je na dvodnevnem zasedanju zbralo okoli 100 zgodovinarjev, ki so poslušali 34 referatov in razpravljali o njih. Konferenca se je odvijala v plenarnem zasedanju, le eno zasedanje sta zasedali vzporedno dve sekciji. To je bila priložnost, da se pregleda stanje raziskav na specifičnem področju zgodovine mest, kar se je tudi videlo v strukturi aktivnih udeležencev, med katerimi so prevladovali specialisti za obdobje druge svetovne vojne in manj za zgodovino mest; po starosti pa so prevladovali mlajši, kar kaže, da se nove raziskovalne teme z antropološko dimenzijo uvajajo v zadnjem desetletju. Udeleženci konference so bili sicer iz desetih držav, največji del pa jih je pritegnilo bližnje srednjeevropsko okolje; od Ljubljane, Zagreba na jugu, do Gdanska in Varšave na severu (referenti so bili iz Češke, Poljske, Litve, Nemčije, Francije, ZDA, Avstrije, Madžarske, Slovenije in Hrvaške). Na poziv za sodelovanje na konferenci smo spomladi 2005 sodelavci Inštituta za novejšo zgodovino prijaviili tri referate, ki so bili sprejeti in uvrščeni v njen program: *Zdenko Čepič in Mojca Šorn: V boju za preživetje in svobodo : Ljubljančani 1939-1945*, *Igor Zemljič: "Brati ali ne" : primerjava založniške dejavnosti v Italiji, Ljubljanski pokrajini, Češko-moravskem protektoratu in na Danskem med 2. svetovno vojno*, *Vida Deželak Barič in Damijan Guštin: Odpor v mestih na Slovenskem med drugo svetovno vojno*.

Konferenca, katere vsebina so bili raznovrstni vidiki medvojnega življenja v okupiranih velikih mestih, je bila zastavljena kot primerjalni prerez vojnih situacij v mestih med vojno v primerjavi s Prago, prepletala pa se je s posameznimi tematskimi vprašanji vsakdanjega življenja (predvsem vpliva vojne na upravne, politične razmere), nasilja, kulturnega ustvarjanja, komunalne organizacije mest, odpora in kolaboracije, propagande, ipd.

Konferenca je delovala v štirih zasedanjih. Prvo je bilo posvečeno Pragi; predstavljeni so bili referati o mestni upravi Prage v vojnem času, o dogajanju v Pragi skozi poročila švedskega konzula in o nemški propagandi v mestu, prav tako je svoj referat s primerjavo medvojne knjižne produkcije štirih evropskih narodov, Slo-

vencev, Italijanov, Dancev in Čehov, od katerih so bili trije okupirani, predstavil Igor Zemljič. V referatu je na osnovi nacionalnih bibliografij ugotavljal, kateri so bili najbolj pogosto izdajani tuji avtorji. Še posebej so ga zanimali izvorni jeziki prevodov, saj je vsakdanja politika tudi zelo vplivala na politiko izdajanja knjig. Svoj nastop je zaključil s kratkim orisom založništva v Ljubljanski pokrajini med drugo svetovno vojno.

Drugo zasedanje je bilo posvečeno primerjavi Prage z drugimi mesti. Uvedel ga je referat prof. dr. Tomasza Szarote z Zgodovinskega inštituta Poljske akademije znanosti o vsakdanjiku v zasedenih mestih Evrope, nato pa so bile predstavljene specifične teme: o otrocih v poljskih mestih, o religioznem življenju v Varšavi, o getoizaciji Budimpešte, o razpadu mednacionalnih odnosov v Gdansk, o narodnostni politiki v protektoratu, posebej Pragi, o Zagrebu razpetem med ustaše in partizane (prof. dr. Ivo Goldstein), o zasedenem Oslu, o ukrajinskem mestu Dnepropetrovsku kot primeru zasedenega mesta na vzhodu.

Tretje zasedanje je potekalo v dveh vzporednih sekcijah. V prvi je bila vodilna tema delovanje mesta v vojni. Predstavljeni so bili kar štirje prispevki o medvojnem Krakovu: o socialni skrbi, oskrbi mesta s hrano in delitvi hrane glede na rasno-narodnostno pripadnost, o kulturnem življenju v mestu in o družabnem življenju v meščanskem salonu. Sliko sta dopolnila še dva prispevka o francoskih mestih; o izrabi zavezniškega bombardiranja Pariza v nemški propagandi in o okupiranem Lilleu, v katerem je bil poudarek na delovanju tamkajšnje univerze.

Druga sekcija je bila posvečena kulturnemu ustvarjanju in kulturnemu življenju v okupiranih mestih. Podani so bili prispevki o filmski industriji v Barandovu pri Pragi, o kinematografski mreži in oblikovanju njenega programa v Pragi, o likovni umetnosti v Pragi in umetniških razstavah, o glasbenem življenju Prage, o boju češkega delavca proti priganjaštvu in o t.i. ljudskem sodišču v protektoratu. V tem okviru sta bila predstavljena tudi preostala slovenska referata. Vida Deželak Barič in podpisani sva izpostavila tri različne situacije odpora v mestih (Maribor, Ljubljana, Trst), jih kronološko-vsebinsko opredelila glede na stanje odporniške organizacije, oblike odpora ter odzivnost prebivalstva in nakazala vzroke za to različnost. S tem sva želela poudariti, da se modeli odpora močno razlikujejo že na ravni enega odporniškega gibanja, ki je celo imelo precej enotno zasnovo. Zdenko Čepič in Mojca Šorn sta se osredotočila na slovensko prestolnico; prikazala sta dihotomijo okupiranega in ožičenega mesta, med zahtevami življenja (preživetja) v okupiranem mestu in sodelovanjem v odporu v mestu, kjer je bil v letih 1941-1943 svojevrsten center slovenskega odporniškega gibanja kljub močnim italijanskim vojaškim in policijskim silam. Preskrba v mestu je namreč močno trpela, saj je bilo zagotovljenih le 850 kalorij dnevno, kar je sililo k samopomoči: črni borzi, tihotapljenju, obdelani so bili mnogi vmesni prostori, vrtovi, parki. Referata sta torej bolj odprla tudi vprašanja odporništva v mestih, ki so ga drugi referenti manj zajeli, čeprav je bilo izpostavljeno kot ena od pomembnih tem, ki je vplivala na medvojno mestno življenje.

Preostali referenti so predstavili še teme o "trgovanju" z zaplenjenimi židovskimi stanovanji v Pragi, o delovanju praškega mestnega vodovoda v vojni, mladinskem organiziranju in skrbi za zdravstvo v češko-moravskem protektoratu.

Znanstvena voditeljica konference dr. Detlef Brandes in dr. Jiří Pešek sta tudi s svojimi intervencijami spodbujala že itak živahno diskusijo, ki je marsikdaj odprla

nove poglede in probleme. Razmere v slovenskih mestih so bile, po slišanjem, še najbolj podobne tistim v poljskih mestih. Zastavljena vprašanja so pokazala, da so slovenske razmere precej neznane tudi tistim, ki so izvajali primerjalne študije v evropskih okvirih.

Konferenca je pokazala velik raziskovalni interes in tudi široko izbiro tem v tem segmentu družbene zgodovine 2. svetovne vojne, v katerem so naša raziskovanja precej različna. Maribor ima monografsko obdelavo (Marjan Žnidarič: Do pekla in nazaj : nacistična okupacija in narodnoosvobodilni boj v Mariboru 1941-1945, Maribor 1997), Ljubljana ob stari seriji Ljubljana v ilegali (I-IV, Ljubljana 1959-1970) le še zbornike in delne monografije (Razprave iz zgodovine Ljubljane, Kronika 1981, 2, Ljubljana 1981; Zgodovina Ljubljane : prispevki za monografijo, Ljubljana 1984; Lojz Tršan: OF v Ljubljani : organiziranost v času italijanske okupacije 1941-1943; v zaključni fazi je disertacija Mojce Šorn o preskrbi Ljubljane med drugo svetovno vojno). Celje ima sposobno ekipo (zbornik Iz zgodovine Celja 1941-1945, Celje 2004; Bojan Himmelreich: Namesto žemlje črn kruh : organizacija preskrbe z živili v Celju v času obeh svetovnih vojn, Celje 2001) Trst, kjer je pomemben delež slovenskega mestnega odporništvaja, je pred dvema desetletjema vpeljal ambiciozen projekt, katerega rezultate najbolj sintetično kažeta dve zajetni knjigi Trieste in guerra : gli anni 1938-1943, Trieste 1992; Galliano Fogar: Trieste in guerra 1940-1945 : società e Resistenza, Trieste 1999), ki dopolnjujeta tudi zgodovinopisje "tržaškega vprašanja". Gorica uvaja tovrstne raziskave šele v zadnjem času (Cerkev in družba na Goriškem ter njih odnos do vojne in osvobodilnih gibanj = Chiesa e società nel Goriziano fra guerra e movimenti di liberazione, Gorizia 1997). Tako je že zaradi strukture raziskovanja marsikaj odvisno od lokalnih raziskovalcev. S tega vidika nam je konferenca dala poleg primerjave razmer v posameznih mestih tudi pomembne metodološke in vsebinske spodbude oz. usmeritve za morebitno bolj organizirano raziskovanje te problematike v prihodnosti, navezali pa smo tudi stike s kolegi, kar bi lahko krepilo sodelovanje v tovrstnem raziskovanju.

Damijan Guštin

Mednarodna znanstvena konferenca *War Time Collaboration in Nazi occupied Europe 1939-1945* (Firenze, 13. in 14. 10. 2005)

Na gričevnatem pobočju nad Firencami, v smeri proti nekdanjemu etruščanskemu naselju Fiesole, v nekoč papeški vili Schifanoia domuje Evropski univerzitetni inštitut, ki so ga pred približno tremi desetletji ustanovile članice tedanje Evropske skupnosti. V tem času se je razvil v enega največjih svetovnih središč za izvajanje doktorskih in postdoktorskih programov s področja družboslovnih znanosti. Če pustimo v nemar nekaj posebnih asociacij, poimenovanih po velikih evropskih znanstvenikih in politikih, inštitut deluje predvsem prek svojih štirih oddelkov, in sicer ekonomskega, pravnega, oddelka za sociologijo in politologijo ter končno še oddelka za zgodovino in civilizacijo.